

Cyriel Verschaeve aan zuster Gabriël

Zeven brieven, op het nippertje gered van de vernietiging...

Een archiefbestand is door zijn aard uniek. Dat is in het bijzonder zo voor met de hand geschreven teksten van privépersonen. Slechts zelden werd in het verleden de moeite genomen een afschrift te (laten) maken of een carbonpapier te gebruiken. Vandaar dat dergelijke documenten – als ze verloren gaan – een onherstelbaar verlies betekenen. Maar het kan soms vreemd lopen in het archivarissenwereldje. Ieder van hen met enkele jaren ervaring heeft straffe verhalen over hoe een belangrijk bestand toch op het nippertje werd gered van de teloorgang. Dat overkwam ook een klein pakje met zeven brieven van Cyriel Verschaeve, een van de belangrijkste figuren uit de Vlaamse beweging in de eerste helft van de twintigste eeuw. Ze worden nu bewaard in het ADVN, waar ze een aanvulling vormen op het uitgebreide en reeds grondig bestudeerde archief van Verschaeve zelf en de mensen rondom hem.¹

Deze zeven brieven uit de periode 1937-1940 vormen het voorwerp van deze bronnenuitgave.²

EEN TIP... GEVOLGD DOOR EEN HOPELOZE ZOEKTOCHT³

Ludo Simons was in zijn tijd als AMVC-conservator gedreven op zoek naar archieven. Die ingesteldheid behield hij als hoogleraar. Op zaterdag 16 mei 1998 verwittigde hij Frans-Jos Verdoodt van het ADVN, dat hij van Ludo Abicht vernomen had, dat diens neef Eric Matthijs, zeven brieven van Verschaeve in zijn bezit had. Hij had ze gekregen van een landbouwer, die ze op zijn beurt had gevonden in een afvalcontainer. Die stond bij de leegstaande pastorie van Ronsele om de inboedel op te ruimen. Even op de kaart kijken leerde dat Ronsele een piepkleine

1. De papieren nalatenschap van Cyriel Verschaeve is in de loop der decennia met bijzonder veel zorg omgeven, waardoor er – naast tal van detailstudies – een degelijke biografie kon verschijnen: R. Vanlandschoot, *Cyriel Verschaeve. Biografie*, Tielt-Gent, 1998. *Wetenschappelijke tijdingen*-redactielid Romain Vanlandschoot heeft onderhavige bronnenuitgave voorzien van deskundige commentaar en tal van suggesties, waarvoor mijn dank.

2. De brieven zijn geklasseerd onder ADVN, Fonds Cyriel Verschaeve, BE ADVN AC460, D1203(3).

3. Gegevens over de zoektocht zijn te vinden in het overdrachtsdossier ADVN 98/216.

vlek is ten noordwesten van het veel grotere Zomergem, waartoe het administratief behoort en dat op zijn beurt bezuiden Eeklo ligt.

Zeven onbekende brieven van een dergelijke figuur is niet niets. Wie weet, zouden ze geen nieuwe feiten en inzichten opleveren? Bovendien zat de kans erin dat er nog heel wat meer archief kon te vinden zijn. Het woord 'afvalcontainer' deed natuurlijk een alarmbelletje rinkelen. Haast en spoed waren geboden in deze omstandigheden, ook al was het weekend. Telefoneren was de beste manier om zo snel mogelijk contacten te leggen. Verdoodt telefoneerde eerst naar Eric Matthijs. De man woonde zelf in Ronsele en toonde zich niet afkerig van de idee de brieven neer te leggen in het ADVN.

Dringender was het achterhalen van de container. Dat verliep minder positief. Mensen die geïnteresseerd zijn in de afval van een ander, wekken nu eenmaal wantrouwen bij de goegemeente. Na veel heen en weer getelefoneer en bezoeken ter plekke, kon alleen maar vastgesteld worden dat alvast dat deel van het afval reddeloos verloren was. De opruimoperatie was afgesloten. Was alle moeite dan voor niets geweest?

Dan maar naar de leegstaande pastorie in Ronsele gereden. Naast de deurbel hing nog het naamplaatje van zijn laatste bewoner, pastoor A. De Backer. Was hij de man van wie de rommel in de container was gegooid? Om over de pastoor meer te weten te komen, was het aangewezen de kerkelijke overheid aan te spreken in de figuur van deken Wilfried Van Wilder van Zomergem. Hij wist inderdaad meer over de zaak. Pastoor Albert De Backer was zowat drie jaar geleden min of meer gedwongen op rust moeten gaan. Ondertussen stond zijn pastorie leeg. Maar ze was ook ontoegankelijk, want hij behield de sleutel. Dit kon uiteraard niet blijven duren. Het bisdom Gent greep in en verplichtte De Backer de pastorie te ontruimen en de sleutel af te geven. De oplossing is ons ondertussen bekend: de plaatsing van een afvalcontainer. Blijkbaar werd niemand in de parochie op de hoogte gebracht van de komende ontruiming. Ook het gemeentebestuur – eigenaar van het gebouw – was verrast.

Het verhaal kreeg een staartje in de gemeenteraad van Zomergem. Daarvan verscheen een neerslag in de krant *Het Nieuwsblad* van 8 juli 1998. De VLD-oppositie bij monde van Marc De Jaeger, gaf de schuld voor de chaotische ontruiming van de pastorie – die door de familie van de vroegere pastoor De Backer was uitgevoerd, dat stond ondertussen vast – aan burgemeester Lampaert. Daardoor was er zeer waarschijnlijk waardevol historisch materiaal in de container en daarna in de verbrandingsoven terechtgekomen. De suggestie was duidelijk: het gemeentebestuur was tekortgeschoten in het toezicht op zijn eigendom. De burgemeester antwoordde dat het verlies van archief minder erg was dan door de oppositie werd voorgesteld. De mensen van de Ronselse kerkfabriek en de huidige pastoor waren

in het verleden er al in geslaagd veel documenten, waaronder doopregisters en ander archief, weg te halen uit het gebouw. Tot zover het antwoord van de burgemeester. Dat betekende dat zeker niet alle archief verloren was gegaan. Maar wat was dan niet gerecupereerd en uiteindelijk op de container terechtgekomen? Die vraag bleef voorlopig onbeantwoord.

De zoektocht van Verdoodt had dus niet geleid tot de vondst van archief. Dan was het best terug te keren naar het beginpunt. Verdoodt lichtte Ludo Simons en Ludo Abicht in over de stand van zaken en besliste zijn inspanningen te concentreren op de heer Matthijs, beroepshalve praktijklector aan de gemeenschapshogeschool in Oostende. Verdoodt trok op 17 juli opnieuw naar Ronsele. Behalve het feit dat de brieven die dag aan het ADVN werden geschonken, was het gesprek natuurlijk ook een gelegenheid om dieper in te gaan op de omstandigheden van de archiefvondst.

In ieder geval werd een en ander wat duidelijker tijdens de gesprekken. De zogenaamde 'boer' had Matthijs verteld dat de rommel met een kar bij hem werd gedeponereerd. Dit gebeurde wellicht door familieleden van pastoor De Backer. Deze mensen vroegen simpelweg of de man er nog iets kon mee aanvangen. Liever dat dan weggooien. De boer had dus persoonlijk niets uit de container gehaald, zoals eerst werd vermoed. De gift bestond – naast 'oud' papier – onder meer uit potten en pannen en gedroogde kruiden. Toen hij in de zak oude documenten zag, dacht hij dat buurman Matthijs wel geïnteresseerd kon zijn. Uiteindelijk verhuisde de hele papieren inhoud van de 'zak van de boer' naar het ADVN. Het ging om documenten zoals schepenbrieven, notariële akten en documenten betreffende de verkoop van gronden in Waarschoot en omgeving uit de periode 1770-1870. Een tweede onderdeel bestond uit persoonlijke documenten van pastoor Albert De Backer. Alleen de zeven brieven van Verschaeve hadden enige betekenis voor de Vlaamse beweging.

Als het gaat om een dergelijke vondst van documenten, die duidelijk al enige omzwervingen hebben doorgemaakt, is het achterhalen van de context uiteraard van groot belang. De interpretatie van de inhoud van de documenten hangt er immers in belangrijke mate van af. Het belangrijkste aanknopingspunt was de bestemming. Wie was de "*zuster Gabriël*" aan wie de briefwisseling was gericht?

EEN ZUSTER VAN HET HEILIG GRAF

De aanhef en de inhoud van de brieven maakten duidelijk dat het ging om een zuster van het Heilig Graf in Turnhout. De orde der reguliere kanunnikessen van het Heilig Graf – ook bekend als de '*sepulcrinessen*' – had haar wortels in de kruistochten, maar stond in Vlaanderen ondertussen vooral bekend om haar onderwijs-

activiteiten. De orde had bovendien van oudsher in de Vlaamse beweging een positieve reputatie te verdedigen. Zij had in de laatste jaren van de negentiende eeuw een vernederlandsingsproces ingezet. Haar middelbare normaalschool voor meisjes was de eerste in haar soort die dat proces vervolledigde. Dat betekende dat de school Nederlandstalige vrouwelijke leerkrachten afleverde en die zetten op hun beurt de vernederlandsing verder in de scholen waar ze nadien beroepshalve terecht kwamen; niet het minst in de scholen die gehecht waren aan de talrijke filialen van de orde.⁴

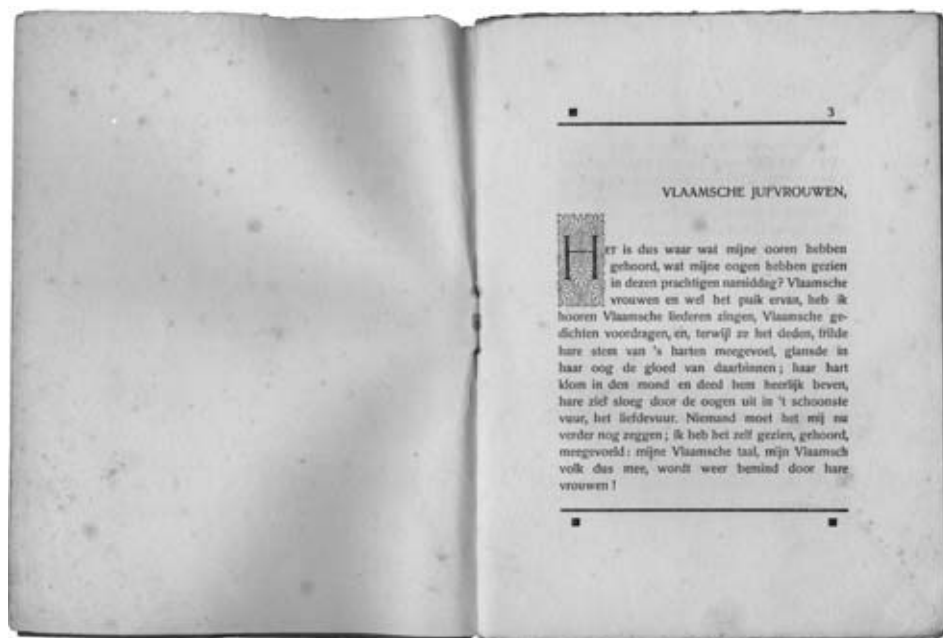
De brieven waren gericht aan "zuster Gabriël". Het duurde niet lang vooraleer de naam van Gabriëlla-Maria Catharina Van Caeneghem viel. Zij was immers geen onbekende in de Vlaamse beweging. Zij was een dochter van Kamiel Van Caeneghem (1860-1944). Deze onderwijzer had voor 1914 door zijn niet aflatende ijver en doorzettingsvermogen de band versterkt tussen de flamingantische stroming en de zich vormende christendemocratische vleugel binnen de katholieke partij. Hij gaf die katholiekflamingantische bezieling door aan zijn talrijke kinderen. Gabriëlla's broer Maurits was tijdens het interbellum een flamingantisch parochiepriester geweest in Aalter – niet zo heel ver van Ronsele – en stond in zijn jonge jaren bekend als een boezemvriend van Lodewijk Dosfel. Dosfel was niet voor niets eveneens een goede vriend van Verschaeve. Maurits' zus Gabriëlla was geboren op 2 februari 1887 in Eine, het kleine dorp bij Oudenaarde waar haar vader onderwijzer was en van waaruit hij een bruisende activiteit ontplooidde. Zijn dochter trad in 1913 op de voorgrond als een al even energieke doener, die mee de grondslag legde voor de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging door het stichten van een bond voor vrouwelijke studenten in Lokeren.⁵ Kort nadien werd de tengere, jonge lerares 'dienstdoend' voorzitter van de vereniging van de lokale meisjesbonden. Dat Cyriel Verschaeve de feestredenaar was op de eerste landdag van de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging in Oostakker op 16 september 1913, verklaarde meteen de opgetogen en vertrouwelijke toon van de briefwisseling. Hier waren oude bekenden aan het werk.

Juffrouw Gabriëlla was ondertussen zuster Gabriël geworden. Haar religieuze bezieling stond eerder al buiten kijf. Zij hield voor de Eerste Wereldoorlog al voordrachten over *De Vrouw in het Evangelie*.⁶ Had zij een kloosterroeping? Jawel en nog wel een erg gerichte. Ook als zuster wilde zij haar werk als lerares en als bezieler van de Vlaamse meisjes verder zetten. Wat was er dan meer geschikt

4. Over de vernederlandsing: Z.M. Hereswitha, *De Heilig-Grafpriorij te Turnhout 1662-1962*, Antwerpen, 1962, pp. 83-84 en 99.

5. R. De Schryver, e.a. (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, waar vader Kamiel, zonen Maurits en Michiel, en dochter Gabriëlla, elk een lemma kregen, pp. 674-676. Zie ook de daarbij vermelde literatuurverwijzingen.

6. AMVC, Dossier Gabriëlle Van Caeneghem, C 10105, Documenten: Enkele uitnodigingen voor voordrachten over dit onderwerp, o.a. in Sint-Jans-Molenbeek en Brugge.

Eerste bladzijde van de *Feestrede uitgesproken door E.H. Cyriel Verschaeve op den Eerste Landdag der Christene Vlaamsche Meisjes te Oostacker, op 16 september 1913.*
[ADV, VBRB1489]

dan het normaalonderwijs? Einde 1913 vroeg zij Herlinda Hendrix van de Antwerpse Klimop-meisjesbond om inlichtingen over het vernederlandste meisjesonderwijs in Antwerpen. In Herlinda's antwoord stond de zin: "*Vergeet ook niet de Vlaamsche Normaalschool der eerwaarde Zusters van Onze-Lieve-Vrouw te Antwerpen. Zij telt reeds in de veertig leerlingen.*"⁷ Was de lerares toen al op zoek naar een orde die zich toelegde op de vorming van vrouwelijke leerkrachten? Het heeft er alle schijn van. Gabriëlla trad in juli 1914 in in de orde van de zusters van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. Maar daar bleef zij niet. Zij ging later over naar het Heilig Graf in Turnhout, waar zij zich verder toelegde op het onderwijs.

Zuster Gabriël stierf totaal onverwacht in Turnhout op 24 november 1958. Hoe kwamen de brieven dan in de pastorie van Ronsele terecht? Met pastoor De Backer leek er geen rechtstreeks verband te bestaan. Maar wel met diens vroegere huishoudster.⁸ Ook zij droeg de naam Van Caeneghem en was een zus van

7. AMVC, Dossier Gabriëlle Van Caeneghem, C 10105, Brieven: Brief van Herlinda Hendrix aan Gabriëlle Van Caeneghem, 5 december 1913.

8. ADVN, overdrachtdossier: Brief van de burgemeester van Zomergem aan F.-J. Verdoodt, 13 september 1998; brief van F.-J. Verdoodt aan de burgemeester van Zomergem, 22 september 1998 (ter bevestiging van een telefonisch gesprek op 17 september). Daarin wordt nog op voorwaardelijke wijze gewag gemaakt van de huishoudster van pastoor De Backer die een verwante zou zijn van zuster Gabriël.

Gabriëlla. Dat viel te vernemen tijdens een gesprek met vicaris-generaal Temmerman. Volgens de familiefoto op p. 675 in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* had Gabriëlla nog Sara en Maria als zussen. De jongste, Anna, was vroegtijdig overleden. Zus Sara koos ook voor de orde van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en werd binnen deze orde omgedoopt tot zuster Camilla. Zus Maria was een van de weinige kinderen die niet koos voor de religieuze staat. Zij trouwde met de latere burgemeester van Aalter, R. Van den Broecke. Was het toeval dat haar broer pastoor was in deze belangrijke gemeente op de grens van Oost- en West-Vlaanderen? Dan was er ook nog de schoonzus en echtgenote van de in 1940 overleden broer professor Michiel Van Caeneghem, een van de oprichters van het Vlaams Economisch Verbond. Haar meisjesnaam was De Winter. Wie van hen had het pakje brieven zolang in bezit gehad?⁹ Vermoedelijk waren de brieven na het overlijden van Gabriëlla door zuster Camilla meegenomen uit het klooster in Turnhout. Zo waren ze nadien beland in de pastorie van Ronsele om uiteindelijk in 1998, na enkele hachelijke dagen, door een gelukkig toeval in de handen van Eric Matthijs, en zo in de rekken van het ADVN terecht te komen.

In een handgeschreven nota van Verdoodt in het overdrachtdossier wordt gezegd dat het gaat om een "wonderbaarlijke vangst" van brieven van Verschaeve. Die omschrijving is terecht. Het gaat per slot van rekening om een belangrijk figuur uit de Vlaamse beweging en het bestaan van de brieven was volkomen onbekend gebleven. Ze werpen vooral meer licht op de spirituele en literaire levenssfeer waarin Verschaeve zo graag vertoefde.

Foto van de familie Van Caeneghem bij de 70ste verjaardag van zuster Gabriël op 2 februari 1957.

Zittend v.l.n.r. zuster Gabriël, Maurits Van Caeneghem (pastoor in Baasrode), zuster Camilla (Sara Van Caeneghem).

Staan v.l.n.r. pater Rafaël Van Caeneghem, R. Van den Broecke (burgemeester van Aalter), Maria Van Caeneghem (vrouw van R. Van den Broecke), Jozef Van Caeneghem (pastoor in Ename), mevrouw Van Caeneghem (weduwe van Michiel Van Caeneghem).

[ADV, VY50, *Gudrun*, jg. 30, 1958, nr. 4]

9. Zie *Gudrun*, jg. 30, 1958, nr. 4, bijna volledig gewijd aan Gabriëlla Van Caeneghem. Op p. 91 is er een foto van de nog levende Van Caeneghems op Gabriëlla's 70ste verjaardag op 2 februari 1957.

DE ZEVEN BRIEVEN

De eerste briefwisseling dateert van de lente van 1937. Op dat ogenblik stond Verschaeve op het toppunt van publieke erkenning. Hij had in 1934 al een uitvoerige viering doorstaan naar aanleiding van zijn 60ste verjaardag en nadien volgden nog andere huldebetuigingen. In katholiekflamingantische kringen was hij al sinds tientallen jaren een begrip. Maar hij werd zeker niet in alle geledingen van de Vlaamse beweging en de katholieke zuil bejubeld. Daarvoor was hij te anti-Belgisch wat hem politiek deed aanleunen bij de fascistische stroming in Vlaanderen. Dat was al duidelijk ten tijde van deze briefwisseling. Dat het nationaalsocialistische Duitsland hem in deze jaren eveneens probeerde binnen te rijven via prijsuitreikingen en lezingentournees, vervreemde hem nog meer van vele katholieke Vlamingen. Zijn drama's en dichtwerk waren in vorm en taal bovendien een late uitloper van de romantiek. De intelligentsia van Vlaanderen was in meerderheid op zoek naar nieuwe wegen en uitdrukkingsvormen. Daardoor zat Verschaeve met zijn literaire werk eigenlijk op een doodlopend spoor. Maar dat was zuster Gabriël allemaal geen zorg. Zij bewonderde de priester nog net zoals voor de Eerste Wereldoorlog. En Verschaeve was duidelijk opgetogen dat hij plots – na zoveel jaren – een teken van leven kreeg uit het verre Turnhout.

Verschaeve kende Gabriëlla al van toen zij als jonge lerares stuwkracht gaf aan de katholieke meisjesbeweging. Maar in de jaren twintig hadden ze het contact hernieuwd. Verschaeve haalde zuster Gabriël zelfs over hem elk jaar te schrijven met de woorden: “*Schrijf me elk jaar eens, waar ge ook zijt.*” Ze zou met de aflossing van die belofte beginnen in 1920.¹⁰ Toen zij in juli 1914 in het klooster trad, werd het immers heel moeilijk om nog contact te houden met Verschaeve. De oorlog stak daar jarenlang een stokje voor. Gabriëlla was in Namen, toen de Duitsers einde augustus de stad aanvielen en veroverden. Het klooster werd een medische hulp-post. Op 27 september kreeg zij het kloosterhabijt en werd zij zuster Gabriël. Daarna volgden twee jaren noviciaat in het bezette Namen. Op 29 augustus 1916 legde zij de kloostergeloften af en in september 1917 werd zij als lerares Nederlands naar Antwerpen gestuurd om er les te geven aan de toekomstige onderwijzeressen, meisjes van 15 tot 19 jaar.¹¹

Ondertussen leefde Verschaeve in het verre Alveringem, vlak achter de Belgische linies. Het gezin Van Caeneghem was verspreid geraakt door deze jarenlange oorlog, met alle onzekerheden van dien. Maar Gabriëlla werd persoonlijk

10. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve*, Antwerpen, 2003, p. 39, nr. 333: Brieven van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, 30 juni 1920. Deze brieven van zuster Gabriël werden niet gebruikt voor de biografie van R. Vanlandschoot, omdat zij pas geklasseerd werden na 1998. Gabriëlla Van Caeneghem komt daardoor alleen voor in het hoofdstuk dat handelt over de jaren 1912-1914, de tijd toen zij op de voorgrond trad in de meisjesbeweging.

11. Voor de gegevens over het begin van haar leven in het klooster: *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve* [...], p. 39, nr. 333: Brief van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, 30 juni 1925.

ook verscheurd door “zielenstrijd” zou zij nadien toegeven. Wel ontmoette Verschaeve ondertussen haar twee broers, Raphaël en Michiel, die soldaat waren geworden. Raphaël speelde zelfs een rol in de frontbeweging. Deze broers vertelden Gabriëlla na de oorlog dat ze aan het IJzerfront veel steun hadden aan kapelaan Verschaeve. In een brief in 1925 zou zij Verschaeve daarvoor trouwens bedanken.¹²

Dat het contact met Verschaeve zich in de jaren twintig weer verdiepte, ligt zonder twijfel in belangrijke mate aan de dood van haar zus Anneke die zij in een van de brieven naar Alveringem “*mijn grote lijden*” noemde. Uit alle brieven uit deze jaren blijkt hoezeer dit overlijden van de jongste Van Caeneghem, Gabriëlla heeft aangegrepen. Deze wonde heelde heel erg moeilijk en zorgde voor melancholische buien en een vlucht in veel en hard werken. Dat Gabriëlla daarbij ook hunkerde naar de vrije buitenlucht is duidelijk. Voor haar was de stad een oord des verderfs en een bron van verwerpelijke ontkerkelijking. Zij had er een haast fysieke afkeer van. Hoe anders zag zij de natuur en het platteland die de mens veel dichterbij God brachten. Zij bekende Verschaeve dat zij verlangde naar “*de grote eenzaamheid van de Kempen waar we een klein rustplaatsje hebben. Ik haak naar eenzaamheid en stilte in de natuur om zo God dichterbij te komen. Kon ik maar nog eens de zee zien.*” De melancholie loert hier om de hoek. Maar een kloosterzuster heeft het niet voor het zeggen en daarom bood vooral het opgaan in religieuze lectuur een uitweg. Vandaar dat zij zo verlangde naar de literaire productie van Verschaeve... en naar een bezoek van de kapelaan aan Antwerpen.¹³

Waarschijnlijk doofde de briefwisseling na enkele jaren uit en ondertussen vergleden de jaren. Tot in 1937! De eerste brief lijkt er door zijn aanhef op te wijzen dat Verschaeve al een hele tijd geen contact meer had met Gabriëlla Van Caeneghem. Ondertussen zijn de correspondenten rijpe, door het leven getekende mensen. De wederzijdse waardering is echter gebleven en ze voelen zelfs genegenheid voor elkaar. Dat maakt de brieven tot een toonbeeld van openhartigheid. Ze zijn het lezen waard voor wie zicht wil krijgen op het geestesleven van Verschaeve.

Het is waarschijnlijk dat de zuster opnieuw contact nam om Verschaeve ertoe over te halen als voordrachtgever naar de school in Turnhout te komen. Dat heeft zij stellig niet zonder medeweten van haar overste gedaan. Verschaeve was per slot van rekening een grote naam in Vlaanderen en een bezoek-met-voordracht straalde af op heel de orde. Maar dat de zuster ook persoonlijk verlangde naar

12. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 39, nr. 333: Brief van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, 30 juni 1925.

13. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 39, nr. 333: Brieven van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, 1921 en 1922.

een hernieuwde gedachtewisseling is zonneklaar. Zuster Gabriël vertoonde bijvoorbeeld een bijzondere belangstelling voor het werk en de persoon van de Nederlandse dichteres Henriette Roland Holst-Van der Schalk.¹⁴ Zij wist dat Verschaeve haar kende. Verschaeve bezocht de Nederlandse in haar buitenhuis op de Buissche Heide bij Zundert en was daar zeer opgetogen over. Ze bleven jarenlang met elkaar in contact en dat was geen geheim. Roland Holst was van burgerlijkprotestantse komaf en zeer welgesteld. Dat belette haar niet om ideologisch een plaats te zoeken tussen het socialisme en het communisme in. Zij bleef echter zichzelf in haar geschriften profileren als diep-religieus gestemd en dat wekte de belangstelling van zuster Gabriël.

Tekening Gabriëlla Van Caeneghem door Joz., s.d. [ADVN, VB3290]

En dan waren er nog Verschaeves Bijbels geïnspireerde literaire werk en de middeleeuwse mystiek om over te praten... Uit het vertaalwerk dat de zuster verrichtte – teksten van onder meer Bossuet, Bourdalou, Guardini, pater Petitot op – en de bijdragen die zij publiceerde in religieuze tijdschriften over de mystici Ruusbroec, Hadewijch en Beatrijs, blijkt hoe intens zij met deze auteurs bezig was.¹⁵ Dat in de loop van de briefwisseling van zuster Gabriël met de kapelaan werd gevist naar de mogelijkheid dat Verschaeve in de nabije toekomst zijn literaire creativiteit ook eens zou richten op een drama rond de gebeurtenissen bij het Heilig Graf, zoals ze in het Nieuwe Testament beschreven staan, is opmerkelijk. Mogen we vermoeden dat niet alleen zuster Gabriël maar ook de priorin en de kloostergemeenschap zodanig in de wolken waren over Verschaeve als religieus bewogen auteur, dat ze maar wat graag de man een dergelijk werk zagen schrijven. Zuster Gabriël begon haar hernieuwde toenadering tot Verschaeve onder priorin zuster Norberta van het H. Sacrament, geboren als Delphina Vermynen. Zij leidde het klooster sinds 18 september 1933. Het lijkt er sterk op dat zuster Gabriël dien-aangaande het terrein mocht verkennen.

14. Henriette Roland Holst was haar schrijversnaam en in feite overgenomen van haar man Richard Roland Holst. Zij heette eigenlijk Henriëtte Goverdine Anna van der Schalk (1869-1952).

15. Na haar dood publiceerde Angela Dosfel een bijzonder nummer van *Gudrun*, jg. 30, 1959, nr. 4, met getuigenissen en een overzicht van haar publicaties en vertaalwerk.

“Alveringhem 31 maart 37

Beste Zuster Gabriël,

Het was me zeer aangenaam het oude bekende geschrift te erkennen en daarin de oude bekende voels en overstijgingen. Men zou daar een Hallelujah op zingen:

Onze jaren gaan, wij blijven! Hallelujah!

In uw beschouwingen over God en leven zal ik u niet volgen: Die ook las ik gaarne, doch wil ze niet voortzetten met soortgelijke. Zij verraden vrede en geluk. Dit is 't beste bewijs dat zij schoone groei uit gaven wortel zijn. Vrede en geluk komen altijd van boven. De wortel boven is de echte. Doch ik vang aan wat ik zegde niet te zullen doen. Stop!

Nu antwoord op uw vragen

1) 'Keulen Florentie Rome' ontstond uit artikels in Jong Dietschland geschreven, op aandringen van Dosfel.¹⁶ Doch ik denk dat gij naar de reizen vraagt die er aanleiding toe gaven. Voor Rome en Florentie was dit mijn eerste reis naar Rome in 't jaar 1906. Voor Keulen weet ik het niet meer te bepalen.¹⁷ Wanneer de artikels geschreven werden vindt gij onderaan elke einde in 't boek.

2) Aan Henriette Roland H. dit te zenden schijnt me niet aan te raden. Zij is al zoolang met de Benedictijnen van Oosterhou¹⁸ in betrekking en in vriendschap dat zij over liturgie voorzeker alle mogelijke inlichtingen, geschriften en boeken ontvangen heeft.¹⁹ Religieus is zij. Nog onlangs in het tijdschrift Tijdbaak²⁰ 'voor religieus-socialisten' heeft zij een lange diepgaande en zeer religieuze recensie over mijn laatste werk 'Elijah' geschreven.²¹ – Doch bidden kan zij zeker gebruiken.²²

Ik ook kan gebeden goed gebruiken. Ik durf zelf een heel bijzondere intentie van mij u aanbevelen en u om gebeden daarvoor vragen. Overlast er u echter niet mee, en zeg geen speciale, enkel bij voorbeeld een deel van uw getijden.²³

Naar 't heilig Graf komen, dat zou ik zeer gaarne doch al mijn reizen doe ik nooit omdat ik ze gaarne doe; misschien betert dat als ik op rust ga na een tijd.²⁴ Ik stel 't me toch altijd zoo voor: als ik eenmaal rust heb dan doe ik de ronde naar al mijn vrienden... van wat men zoo droomt komt meest niets terecht.

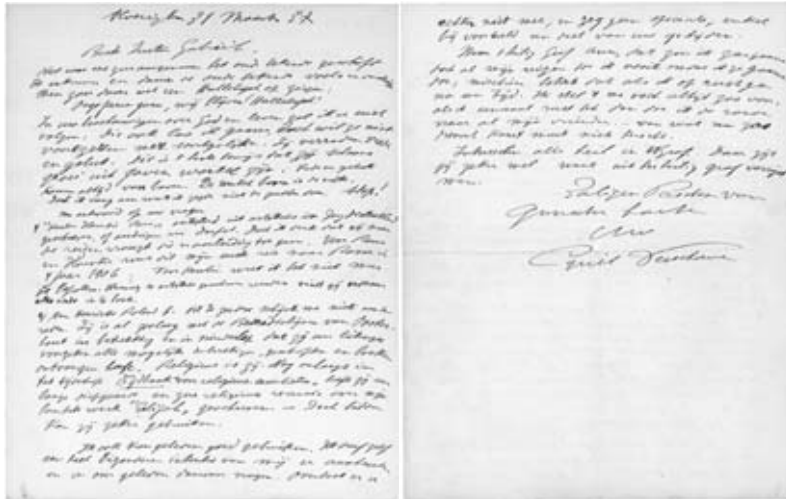
Intusschen alle heil in 't H. Graf. Daar zijt gij zeker wel want uit het heilig graf verrijst men.

Zaligen Paschen van

Ganschen harte

Uw

Cyriel Verschaeve" [INVENTARISNUMMER 10.1]

16. Een driemaandelijks katholiek tijdschrift voor studenten, opgericht door Lodewijk Dosfel, dat verscheen van 1898 tot aan de Eerste Wereldoorlog. Het spitste zich toe op literatuur en kunst. Verschaeve werd een van de medewerkers. Dosfel was een katholiek studentenleider, en nadien advocaat, flamingant en literator. Hij ontwikkelde een levenslange vriendschap met Cyriel Verschaeve en met de broer van Gabriëlla, de priester Maurits Van Caeneghem.

17. Verschaeve vergist zich. Hij ging op reis naar Italië in de lente van 1907. Keulen bezocht hij op de terugreis.

18. De Sint-Paulusabdij in Oosterhout in Noord-Brabant.

19. De priorij van Turnhout stond open voor de zogenaamde 'liturgische beweging'. Zie hierover Z.M. Hereswitha, *De Heilig-Grafpriorij te Turnhout [...]*, p. 86. Zuster Gabriëla vertaalde bovendien van Romano Guardini, *De Geest der Liturgie*, Turnhout, 1940, uit het Duits. De vertaling werd uitgegeven door de Turnhoutse uitgeverij Brepols.

20. Deze titel wordt fout geciteerd door Verschaeve. Het gaat om het tijdschrift *Tijd en Taak* met als hoofdredacteur de Nederlandse dominee en bekende pacifist Willem Banning. Het blad noemde zichzelf "*Religieus-socialistisch weekblad*" in de ondertitel. Het verscheen sinds 1932 en Henriette Roland Holst was er een trouwe medewerkster van.

21. *Tijd en Taak* was een van de eerste om positief te reageren op het drama *Elijah*, kort nadat het KB van 12 december 1936 het werk de staatsprijs voor literatuur toekende. Op 13 februari 1937 verscheen een bijzonder lovende recensie van Henriette Roland Holst. Dit hoeft niet te verbazen. Martha Vande Walle, Verschaeves uitgeefster, hield haar op de hoogte van Verschaeves pennenvruchten. Nadien zou zij het bewuste nummer met de recensie op zoveel mogelijk plaatsen verspreiden en de recensie werd ook overgenomen door het flamingantskatholieke meisjestijdschrift *Gudrun*.

22. De Nederlandse schrijfster sukkelde vanaf 1937 ernstig met haar gezondheid en dat versterkte haar religieuze bezieling. Verschaeve was hiervan op de hoogte. Gebeden konden niet alleen haar gezondheid vooruithelpen, maar ook dit toenaderingsproces tot de godsdienst bevorderen. Zowel Verschaeve als zuster Gabriëla geloofden heel sterk in de kracht van gebeden.

23. Getijden zijn door de kerkelijke overheid bepaalde gebeden, gebundeld in een brevier, die op gezette tijden gedurende de dag door priesters en kloosterlingen worden gebeden. Er bestond een aparte versie voor kloosterzusters. De gebeden konden met een bijzondere intentie worden uitgesproken.

24. Verschaeve hoopte al een hele tijd om op 65 jaar met rust te kunnen gaan als kapelaan. Daardoor zou hij meer tijd kunnen besteden aan studie- en schrijfwerk, hetgeen hij vurig verlangde. Zijn wens werd door zijn bisschop effectief vervuld op de dag dat hij 65 werd.

"Alveringhem 26 oct 37

Waarde Zuster Gabriël

Uw lyrische brief vindt me nu even niet in een even lyrische stemming. Dat eeredoktoraat kan mij heusch niet warm, late varen aetherisch maken²⁵

'Ad sepse liendum me fecit' zou ik kunnen zeggen van sommige die 't mij verleenden.²⁶

Doch, de zaak daargelaten, haar weerklink in de gemoederen van al degene die mij genegen zijn, stemt mij zeer vreugdig.

En nu weeral uw brief.

Dank er om en zeer hartelijk!

Wat ik het liefst er uit verneem is dat gij dagelijks voor mij bidt. Doe dat voort, ik zal 't wel altijd voort nodig hebben en, als ik mag, vraag ik uw gebedenhulp in 't eerste halfjaar voor een bijzondere gunst.

Gij zult wel ook best voor Henriette Rol. Holst bidden. Zij is zeer ziek. Wat zij over Elijah schreef was een artikel in 'Tijd en Taak' tijdschrift voor religieus socialisten. 'Gudrun' nam het over en gij kunt het dus gemakkelijk daarin terugvinden in een nummer van verleden jaargang. Ik zal aan mevrouw Dosfel vragen het u te sturen (verwittig uw kloostercensoren dat zij het doorlaten om 'Studienzwecke'!!?)²⁷

Wat gij mij echter vraagt: een H Graf spel! Dat is nieuws voor mij. En de vraagster zal waarschijnlijk zelf al een heel schema er van gemaakt, of een heele verbeelding van gedroomd hebben. Dat ware interessant om te vernemen; wellicht ware er inspiratie in te vinden. Ik moet u echter zeggen dat ik aan een (ik kan het niet anders dan ontzaggeijk noemen) groot werk bezig ben: 'het leven van Jezus' en dat er mij in een paar jaar weinig tijd zal over schieten.

En nu tot slot (want ik moet brieven op brieven schrijven dezer dagen): het meisje dat u dat portret van mij gaf zou niet kwalijk doen er mij ook een te geven. Ik heb er toch de grondstof voor geleverd!

Al 't beste met u en uw werk en heel uw leven.

Met zeer vriendelijken groet

Cyriel Verschaeve" [INVENTARISNUMMER 10.2]

25. Het was op dat ogenblik bekend dat Verschaeve een eredoctoraat van de Katholieke Universiteit Leuven aangeboden kreeg. Zuster Gabriël toonde zich daarover bijzonder verheugd, net als vele anderen. De plechtigheid viel op 7 november 1937.

26. Met deze Latijnse woorden drukt Verschaeve zijn wantrouwen uit ten aanzien van de Leuvense professoren. Ze betekenen "Wat moet begraven worden". Blijkbaar zag hij het eredoctoraat als een eersteklas begrafenis.

27. Angela Tysmans was de weduwe van Lodewijk Dosfel en hoofdredactrice van het tijdschrift *Gudrun*. Als zodanig zette zij de meisjesbeweging verder. Kloosterzusters mochten alleen boeken en tijdschriften lezen na toelating van de overste. Het argument "voor studiedoelinden" opende dan de deuren.

“Alveringhem 6 jan 38

Eerwaarde Zuster Gabriëlle v.h. H H.

Voor de vele bewijzen van genegenheid, waarvan uw brief letterlijk overloopt, mijn allerbesten dank, vooral voor uw gebeden... Ik zal zien weldra of gij 'bidzalig' zijt.

Voor de andere gelukwensen danken is mij een verveling geworden omdat ik nu, uren en uren aan een stuk, niets anders moet doen dan in honderd variaties steeds maar 'dank' schrijven voor de gelukwensen, die mij toekomen, en mijn eigen wensch voor mijn eigen geluk is: geen prijzen en geen eeretitels meer! zoodat ik in stillen vrede voort mag leven en werken.²⁸

Het Leven van Jezus gaat langzaam voort zijn gang en zal weldra de helft bereikt hebben. Ik ben er tot nog toe tevreden over, doch voor zulke stof kan een goed begin volstrekt niet borg staan voor een goed einde. Ik vrees voor elk nieuw hoofdstuk, dat te schrijven valt, de inzinking. Ook hierin stel ik dus uwe hulp op hoogen prijs.²⁹

Over Henriette R.H. al dan niet gedoopt zijn weet ik niets. Zij is protestantsch geboren. Bij velen wordt gedoopt, niet bij allen. Doch zij is een rechtvaardige in de ziel: door liefde rechtvaardig... de eenige onfaalbare wijze om het te zijn... ook buiten 't geloof om. Nu *justi et sancti*³⁰ zijn synoniemen in de christelijke taal.

Het H. Grafspel... Er is een vast drama d.i. een levens lijn in Elijah... ik vermag echter in de opvolging van tafereelen rond om 't Graf er zulks geene te ontdekken. Misschien is zij te klaar en ziet gij ze, ik echter niet.

In 't H. Graf gaat men door den dood in, maar men moet er levend uitkomen of het Graf is niet heilig.

De twee dagen in 't H. Graf zijn een goddelijk intermezzo, dat de menschen moeten vullen. Hoe kunnen menschen dat?

Doch zulke bedenkingen kan mijn brief tot een heele brochure doen aangroeien. Ik houd er dus mee op en wensch u in 1938 al het mogelijke geluk.

Van harte

Uw Cyriel Verschaeve" [INVENTARISNUMMER 10.3]

28. Na het verlenen van het eredoctoraat op 7 november 1937 werd Verschaeve overstelpt met gelukwensen. Te veel naar zijn zin, want ze beantwoorden, hield hem van zijn literaire werk af.

29. Verschaeve bedoelt met "*hulp*" de gebeden van zuster Gabriël.

30. Verschaeve verwijst hier naar rechtvaardigen en heiligen; Bijbelse terminologie voor goede en werkzame gelovigen.

"Alveringhem 7 juli 38

Lieve Zuster Gabriël

Mijn hartelijksten dank voor uw hartelijke wensen... omgeurd van vijftig jaren jubileumgeur!³¹ Van ouden wijn noemt men de fijnsten 'le bouquet!' Wat wil zegen: men smaakt wat men riekt... En dat doe ik nu ook... zonder daarom op den pastoor van te lande te geven gelijk die al 'smekkend' een soort frekwentaties van smaken... maar gij kent genoeg Westvlaamsch om smekken te verstaan.

Om u in uw schoone beschouwingen over Jezus en zijn leven te volgen ontbreekt mij vandaag alle tijd. Dat is hier vandaag een overrompeling van brieven en begeert gij een 'treffelijk' en welverdiend antwoord, dan moet gij waarlijk op een dag schrijven waarop ik geen dozijnen brieven te schrijven heb.

Het spijt me dat ik enkel een paar mededelingen u kan doen:

– Vooreerst met den grootsten dank moet ik u zeggen dat gij wel bidzalig zijt en dat ik in de intentie waarvoor gij zo goed waart te bidden verhoord ben geweest.

– Daarna dat ik in de wolken ben met uw ingenomenheid met Jezus' geboorte; dat brokje draagt ook mijn voorliefde weg, anderen vonden het zus en zoo... doch ik bleef bij mijn stuk.

– Eindelijk: dat mijn werk Leven van Jezus reeds zoover gevorderd is dat ik met de Intrede van Jezus in Jeruzalem bezig ben dus de eerste dagen van de Passieweek, en dus weldra voor de problemen van de Passie zal staan. 't Boek van Pickl heb ik reeds verscheidene jaren.³² De hoofdzaken er uit: 'De opstand onder Barabbas leiding op het Loofhuttenfeest' kende ik al lang.³³ 't Boek van Lepsius Das Leben Jesu vermeldde dat reeds uitvoerig in 1917, en vroeger ook was 't een hypothese.³⁴ Historisch zeker zal 't nooit worden, maar Pickls werk heeft het zeer waarschijnlijk gemaakt. Ik volg het dan ook, omdat ofschoon niet heelemaal bewijsbaar toch alles zoo goed doet kloppen, en dat 'alles goed klopt' is toch een sterk bewijs voor de waarschijnlijkheid. In vele exegetische twistvragen moet men met heel wat minder zich tevreden stellen.

'De Vrouwen om het H. Graf' komen dus immer nog niet in mijn gezichtsveld.... Heb een beetje geduld. Zij moeten er komen en ik zal ze gretig bezien en trachten te begrijpen. Kent gij 't schilderij van Duccio: de H. Vrouwen aan 't graf?³⁵ Waarop de schitterendste morgen wellicht uit heel de schilderkunst straalt?... Dat zou ergens in 't H. Graf moeten hangen.³⁶ 't Is in kleurfoto bij Alinari³⁷ te krijgen.

Met herhaalden dank en 'oportet semper [xxxxxxx]' voort durende aanbeveling in uw gebeden.

In trouwe genegenheid.

Cyriel Verschaeve." [INVENTARISNUMMER 10.4]

“Lieve zuster M Gabriël v.h. H. Hart³⁸

O'.O'.O' een mystieke brief is het dus dien gij van mij verwacht en dan nog wel over 't onderwerp door Ruusbroec zoo uitvoerig in een zoo zalig boek behandeld: de schoonheden van de geestelijke bruiloft...³⁹

Ik zal daar één woord over zeggen: gij hebt gelijk in uw vizie over dit levensgebeuren tegen Ruusbroec in!!

Verschiet niet! Sputter niet tegen en vooral denk niet dat ik lach. Ik heb tegen Ruusbroecs voorstelling van die Bruiloft en over 't algemeen tegen al Ruusbroecs boeken een zeker afzijdig gevoel. Bewondering genoeg voor zijn stijl en zijn beelden (al zijn ze ook meest overgenomen en niet oorspronkelijk) en voor de klare lijnen van zijn architectuur, zijn boek volgt een wonderbaar klaar plan, .. het heeft al de stevigheid en de klaarheid van de abstractie, zooals Thomas' Summa.⁴⁰ Maar mystiek is leven, onmiddellijk aanrakend, omhelzend leven! En dewijl de liefde leven is, ook de roes en de extase en de lyrische zang! .. Waar, gij die Ruusbroec kent? (ik las hem ook veel) vindt gij die lyriek en dien gloed?..

Gelijk in den tijd der *Précieuses* men la carte du pays de Tendre⁴¹ maakte, met zeer veel fijnheid en psychologie, zoo maakt Ruusbroec de kaart van de vereeniging met God, en is de paranymph⁴² van die bruiloft, maar geen exthatisch beleven van de bruiloft zelf, metaphysieker van de mystiek eerder dan mystieker.

En dat kunst hierdoor (waarin ik u nu in 't gelijk stel) omdat hij den eenvoudigen-mysterieuzen weg, dien God zelf verkoos om zich met den mensch te vereenigen niet begaan heeft: namelijk met zelf (of wilt gij 't liever met zijn zoon te laten mensch te worden) mensch te worden.

Wat men ook doe en hoe men zich inspanne om zooals Ruusbroec rechtstreeks de Godheid in te gaan.... 't verstand vervluchtigt zich in nevels en 't gemoed in winden die in den hemel (zeer schoon) gaan zweven en dolen, maar zweven en dolen zonder te bereiken, te vatten, te omarmen! Omarmen mag geen idee, geen droom, geen beeld blijven maar moet werkelijkheid worden... en dit

38. Bovenaan staat in potlood en in het handschrift van Verschaeve 11 februari 1939, terwijl hij achteraan wordt gedateerd op 4 februari 1939. Mogelijk heeft Verschaeve de brief een week laten liggen vooraleer hem te versturen.

39. Jan Van Ruusbroec, (1293-1381) Brabants mysticus die in de Brusselse volkstaal schreef. Zijn werk werd sinds 1931 heruitgegeven en druk becommentarieerd door de leden van het Ruusbroecgenootschap. Ruusbroecs hoofdwerk *Die gheestelike brulocht* verwijst naar de band met God die gelovigen – en dan in het bijzonder priesters en kloosterlingen – kunnen ontwikkelen en die in zijn ogen als een mystiek huwelijk moet gezien worden.

40. Verschaeve doet hier op het hoofdwerk *De Summa Theologiae* van de scholastieke filosoof en theoloog Thomas van Aquino (1225-1274), patroonheilige van de priesteropleiding.

41. *Carte du Pays de Tendre*, verwijst naar een mythisch land van liefde. Er bestond sinds het midden van de zeventiende eeuw een allegorische publicatie met die naam van de hand van Madeleine de Scudéry, die veel indruk maakte. Dit werk werd nadien vaak geciteerd en becommentarieerd en werd daardoor een begrip.

42. Paranimf of de bruidsjonker.

zal 't nooit zolang onze geest zelf de hoogste discursieve wegen begaat,... alle verliezen zich in God zonder hem te bereiken. Ons Licht bereikt nooit het licht!

Maar God wist beter: de mensch kan God niet, maar God kan den mensch bereiken. De mensch kan zich nooit zoo hoog verheffen dat hij God bereikt, maar God kan zich heel goed zoo diep vernederen dat hij den mensch bereike en dan zeggen: 'Ik ben hier! Spring toe!'...

Moet de mensch in den Godswensch God heel zien? De menschheid is de schakel; dit volstaat! Moet de liefde heel kennen eer ze zich geeft? Een beetje betooverd zijn is genoeg, zij springt toe in één oogenblik en ontvangt dan jaren en eeuwen altijd meer

Al verlangend ontvangen

Al ontvangen verlangen enz.⁴³

Herinner u de laatste verzen van Maria Magdalena die den mensch niet vol en verzadigd in den hemel, dit is in God brengt, maar open en eeuwig zich meer en meer verzadigend heel de eeuwigheid lang zonder einde!...⁴⁴

Christus is ons komen de liefde leeren en daarbij de liefde mogelijk maken. Liefde wil gelijken en maakt ze immer dieper gelijken. Wat wij beminnen moet mensch zijn want anders dan mensch kunnen wij niet zijn; God echter kan iets anders nog dan God zijn: mensch!... Hij moet de liefde tot hem mogelijk maken. Hij heeft het gedaan, zoodanig had hij liefde tot ons!

Uw kloosterlijke professie (daar spreekt gij van) wat is ze anders dan u aan Jezus, en door hem een God geven? Jezus is de bruidegom, de mogelijke van alle menschen, de echte van die hem kiezen. Hij is de eenige poort van de Drievuldigheid... de weg, de waarheid en het leven! Hij is het hart van Gods liefde...

Een andere weg dan Jezus zal eerder noodzakelijk de weg door de gansche natuur moeten zijn, een beetje pantheïstisch getint, alhoewel volstrekt niet pantheïstisch in zichzelf, en zal tot voor, niet tot in den hemel voeren.

Daar hebt gij nu in zoo kort mogelijke woorden een heele thesis over 't onderwerp door u opgeworpen. Die thesis laat ik aan uzelf over om ze te bedroomen, uit te werken... in uw overwegingen.

Doch een regeltje nieuws om te eindigen. Ik woon in een nieuw huis op dezelfde parochie en zal hier, hoop ik toch, in rust mijn dagen eindigen.⁴⁵

43. Dit komt uit de jubelende eindzang in het vijfde bedrijf van *Magdalena*, strofe IX, verzen 15-16 (C. Verschaeve, *Verzameld Werk. Deel II*, Brugge, 1954², p. 643).

44. Verschaeve verdedigde met grote hardnekkigheid een mystieke interpretatie van de figuur van Magdalena. Zie hiervoor het opstel *De Diptiek Judas en Maria Magdalena*, voordracht in Mechelen op 4 februari 1934, (gepubliceerd in C. Verschaeve, *Verzameld Werk [...]*, pp. 644-657).

45. Verschaeve had in oktober de onderpastoorswoning in de Sint-Rijkerstraat 22 in Alveringem verlaten met het oog op zijn oppensioenstelling. Op vlak van wooncomfort ging hij erop vooruit en daar was hij blij mee.

Rust! Ik schrijf immer voort en heb reeds het hoofdstuk van Jezus leven: 'Zijn dood en begrafenis' geschreven, zoodat er niet veel meer overblijft.

Oskar Verhaeghe⁴⁶, kent gij hem, de broer van Maria Verhaeghe die Gudrun beheerde, en even naïef als diepzinnig man las heel 't leven van Jezus en na dit laatste hoofdstuk schreef hij mij een naïef woord dat ik niet als objectief laat gelden maar enkel als zijn subjectieve meening 'bene scripsisti de me'⁴⁷ liet hij me in zijn brief door Christus zeggen. Daarin ziet gij toch iets, dat u 't wachten van 't lezen kan helpen verdragen.

Aan u en uw werk en uw kloosterken alle heil.

Zeer hartelijk

Cyriel Verschaeve

Alveringhem 4 feb. 1939" [INVENTARISNUMMER 10.5]

Deze brief vergt commentaar betreffende de bredere context waarbinnen hij begrepen moet worden. Hij is doordrongen van Verschaeves eigen opvattingen over wat christelijke mystiek moest zijn. Die visie deed hij uit de doeken in een toespraak in Aken op 11 juni 1934. Zij diende als basis voor een opstel met de titel *Vlaamse mystiek*. Deze brief verwijst impliciet naar deze tekst. Het wordt ons des te duidelijker hoezeer Verschaeve, Ruusbroecs 'constructie' van de mystiek afwijst en daarbij ook bewust afwijkt van de heersende interpretaties in Vlaanderen.⁴⁸ Hij toont zich een tegenstander van een al te begripsmatig opgebouwde mystiek. In zijn ogen was dergelijk gebruik van de rede een fundamentele rem voor de gelovige. Om dezelfde reden vond hij ook Thomas van Aquino te beperkend. Dergelijke vormen van denken belette – in zijn ogen – de gelovige de hoogste toppen van religieus beleven te bereiken.

Dat het woord "*pantheïsme*" valt, is geen toeval. Ik verwijs hiervoor naar volgende zin in deze brief: "*Een andere weg dan Jezus zal eerder noodzakelijk de weg door de gansche natuur moeten zijn, een beetje pantheïstisch getint, alhoewel volstrekt niet pantheïstisch in zichzelf, en zal tot voor, niet tot in den hemel voeren.*" Verschaeve erkent dus ook mystieke wegen, naast de strikt-katholieke mystiek, namelijk die via de 'natuur'. Deze brief moet gezien worden tegen de achtergrond van de opkomst van het nationaalsocialisme in Duitsland, waarin de 'natuur' een grote rol speelde. Verschaeve beseft reeds in 1934 dat er slechts een korte afstand bestond tussen de mystiek zoals hij ze graag zag en het 'Germaans' getinte pantheïsme zoals ze verdedigd werd door nationaalsocialistische ideologen als Alfred Rosenberg,

46. Oskar Verhaeghe, (1883-1957), flamingantisch priester en oud-leerling van Verschaeve. Hij was een bewonderaar van het literaire werk van Verschaeve.

47. Hetgeen zoveel betekent als: "Jij schreef goed over mij".

48. Zie: Chr. De Borchgraeve, *Eerst Vlaanderen voor Christus. De pionierstijd van het Ruusbroecgenootschap*, Averbode, 2001.

een grote naam in Hitlers Duitsland, aangezien hij benoemd was als officieel partijideoloog. Rosenberg wees de judaïstisch-christelijke interpretatie van de persoonlijke God en de ethische principes die voortvloeiden uit het Nieuwe Testament resoluut af. Zijn leerstellingen werden dan ook door Rome veroordeeld, in samenspraak met het Duitse episcopaat. Het was ondertussen een feit dat Verschaeves voordracht in Aken in het Derde Rijk gebruikt werd in de nationaal-socialistische propaganda. Het lijkt erop dat hij daar in deze brief onderuit probeert te komen door te stellen dat *“de weg door de gansche natuur (...) volstrekt niet pantheïstisch in zichzelf [is].”*

De naam van de Duitse middeleeuwse mysticus Meister Eckhart valt niet in deze brief. Verschaeve was nochtans een hartstochtelijk bewonderaar. Deze auteur werd echter ook door Alfred Rosenberg sinds 1934 de hemel in geprezen. Toch is Verschaeve niet van plan af te wijken van het besluit dat hij formuleerde aan het einde van zijn voordracht in Aken. Daar had hij letterlijk gezegd dat *“mijn geaardheid”* hem meer deed houden van Eckharts *“heenbruisen door nacht en storm”* dan van Ruusbroecs *“ordenen, beproeven, uitbouwen”*. Verschaeve wilde de rede geen remmen laten stellen aan de vaart van de mystieke vervoering.⁴⁹

“Alveringhem 21 oogst 39

Lieve zuster M Gabriëlle v.h. H.H.

Gij schrijft drie maand aan één brief en wilt er even langen grondigen, schitterenden terug ontvangen van een mensch die er dagelijks tien op zijn minst moet schrijven!... Onmogelijk! Ik kan u niet evenaren en gij zult dus met mijn 'qualecumque'⁵⁰ genoeg moeten nemen.

Ik las uw brief in mijn nieuwe kamer die tweemaal zoo groot is als mijn oude en al mijn boeken, die vroeger door 't huis verspreid waren, bevat. Een groot (modernglazig) venster geeft uit op een diepen hof vol groen en bloemen... doch de zee zendt haar grijze wolken over en de zon haar licht gelijk het leven zelf!.. Juist de plaats dus om een brief met wijde vergezichten te lezen!

Mijn versje voor zuster Cordula⁵¹ is in goede aarde gevallen, zooals ik zie: de aarde maakt van één zaadje honderd zaden!⁵² Wilt gij een nieuw beeld voor

49. Zie voor dit alles R. Vanlandschoot, *Kapelaan Verschaeve [...]*, pp. 312-317.

50. Qualecumque: qualis cumque; in deze context te verstaan als: je zult het met mijn brief moeten stellen zoals hij is.

51. Nog niet geïdentificeerd. Het gedicht is in ieder geval niet opgenomen in C. Verschaeve, *Verzameld werk. Deel III*. Het was vermoedelijk een gelegenheidsrijmpje. Volgens de brief van zuster Gabriëlle aan Verschaeve, Pasen 1943 (30 april) schreef Verschaeve ook *“het H. Graf-gedichtje, dat U maakte voor Z.M. Columba's professie”* (zie brief in *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 39, nr. 333). Nadien zou hij ook voor haar ouders een gelegenheidsgedichtje maken.

52. Is dit een verwijzing naar het bekende distichon uit 1917, verwijzend naar de gesneuvelde Vlaamse soldaten: *Hier liggen hun lijken als zaden in het zand?*

Overijpen, 21 august 39

Lieve Zuster Gabriëlle v l 12 21.

Zij schijft drie maanden aan in brief en wilk en even langen, grondigen, schitterenden - terugkijken van een mensd die in dagelijksches tusschen of zijn minst wouk schrijven!... Onmogelijk! Ik kan u niet evenveeren en zij zult dus met mijn quatecumque, groene maden nemen.

Ik las uw brief in mijn nieuwe kamer, die tweemaal zo groot is als mijn oude en al mijn boeken, die voren door mijn verpand waren, bevat. In groot (modern-glas) venster gapt uit of een klein log vol groen en bloemen... dat zie ik tot een zelf!... juist de plaats van een en van een licht wijze vergelijking te lezen!

Mijn verze voor Lucretia Cordula is in grote aarde gevallen, gemaakt zie: de aarde maakt van in zwarte lander gaden! Wilt zij een nieuw beeld van t. H. Graf? dan dit: het graf is een voor, die tegand ontvoert en het lander vanding vermeerderd. Heil 's gedichtes tal daarin velt! Heil de vrouw ook die in in daalt!

Ik geloof dat men voort kan gaan: heil hem die daarin en bezpelt may heeren, vooral als de kore Pristin van steen wij schrijft! Ik geloof dat ik mij tractus zal laten te koren, roch dan met de almogade Pristin mijng geven (aan al reure die wil spreken) tot een eenvoudigs gispet... Vrouwen spiken roch crevelos iet met?

Wat zij over de bruids lwin al schrijft is heel schoon. Ik kan het intellectueel volgen... althoewel ik het zelf men of de koffer van zwoon standpunter, ~~de haag~~ de boeken van zooveel distinkties niet zou kunnen gaderen of volgen. En waderdriepel in den ocean gevallen, wie kan hem volgen? Alle zekten en naar is verzeft... Is dat nu een verschil in de geslachten waarop die verschillend houding beest?... Eva wil haar geluk verstaan, Adam wil het enkel beleven!... de vrouw get voort!... Elze in Lohengrin moet haar heit ontkennen, Lohengrin hebben is haar niet zwoon... zij moet weten sein name, wether er name sein art!...

Doch uir vorken in uw bruid zij is roel en putten en in kerkpaed drinken en dat is wel mensdelik en schon Herbergen! Herbergen!

't H. Graf? Dan dit: het graf is een voor, die 't zaad ontvangt en het honderdvoudig vermenigvuldigt. Heil 't gedichtje dat daarin valt! Heil de vrouw ook die er in daalt!

Ik geloof dat men voort kan gaan: heil hem die daarin op bezoek mag komen, vooral als de Hooge Priorin den steen weg schuift! Ik geloof dat ik mij daartoe zal laten bekoren doch dan moet de Almogende Priorin vrijaf geven (aan al degene die ik wil spreken) tot een eindeloos gesprek... Vrouwen spreken toch eindeloos, is 't niet?

Wat gij over 't bruidsleven al schreef is heel schoon.⁵³ Ik kan het intellectueel volgen... alhoewel ik het zelf van op de toppen van zooveel standpunten, of langs de bochten van zoveel distincties niet zou kunnen gadeslaan of volgen. Een waterdruppel in den oceaan gevallen, wie kan hem volgen? Alle zoeken er naar is vergeefs... Is dat nu weer een verschil in de geslachten waarop die verschillende houding berust!... Eva wil haar geluk verstaan, Adam wil 't enkel beleven... De vrouw zet voort!... Elza in Lohengrin moet haar heil ontleden, Lohengrin hebben is haar niet genoeg... zij moet weten Sein Name, woher er kam, seine Art!...⁵⁴

Doch uw vorsch en uw bruid zijn is wel een putten en er herhaald drinken en dat is wel menselijk en schoon. Herbeginnen! herbeginnen!

Ik las het gaarne dit herbeginnen van 't zelfde in 't wisselen der beschouwingen en kan u zelf éénmaal de absolutie geven over iets dat mij in 't liefdeleven der mystieken kring immer tegen de borst stootte, namelijk over de Jezuïeterij in de Jezusliefde van het: voor Gods glorie!... ad majoram dei gloriam!⁵⁵

De theologische uitspraken daarover 'als doel van 's mensen handelen' ken ik; ik hoorde ze 50 maal in retraiten, immer door Jezuïeten gepredikt en beaamd... Zoo is 't... maar 't mystieke leven vergeet dat van 't eerste oogenblik dat het begint en dit is van 't eerste oogenblik dat het leven is! Men denkt aan die glorie van God niet meer maar ziet ze! Ze straalt hem bedwelmend tegen. Zij is niets anders dan Gods schoonheid! Elke blik er naar verhoogt ze en doet ze meer stralen in dit heviger inwerken om enzovoort, het eeuwig enzovoort van de liefde te worden: die wonderbare noodzakelijke kringloop die zonder einde medetrekt en kolken doet naar 't binnenste Hart der Godheid!...

53. Zuster Gabriël heeft in haar brief verder doorgeboemd op haar interpretaties van de geschriften van Ruusbroec. Dit is Verschaeves antwoord op haar beschouwingen.

54. Verschaeve verwijst hier naar de *Lohengrinsage*. Elza was de dochter van de hertog van Brabant en werd gered door de zwaanridder Lohengrin, die over de Schelde kwam aangevaren. Hij kreeg haar hand, maar zij moest beloven hem nooit naar zijn afkomst te vragen. Dat bleek een onhoudbare belofte. Deze sage werd door de Duitse componist Richard Wagner in een opera gegoten. Verschaeve was een groot bewonderaar van Wagner.

55. Verschaeve lustte de jezuïeten niet. Hij had slechte ervaringen met hen, bijvoorbeeld met pater Jozef Van Mierlo. Hij had ook een hekel aan de retraite-pedagogiek van de jezuïeten zoals die meestal werd aangewend tijdens de jaarlijkse, verplichte priesterretraites.

Dat is het echte Heilig Hartbeleven, dat oneindig boven de beroemde devotie staat⁵⁶, en waarin noch de stralende Bruidegom noch de bestraalde bruid iets van wat 't menselijke woord glorie beduidt, beleven, maar 't liefdeleven onvermengd, louter essentieel... Daarin toont zich de schoonheid om de liefde en de liefde wordt door elken aanblik der schoonheid meer liefde en door meer liefde bekwaam om meer schoonheid te ontwaren. Liefde is een overgang! En mystiek l'engrenage de l'amour.⁵⁷

Me dunkt dat alles zoo eenvoudiger en ook meer waar wordt.

Het leven van Jezus zal wel dit jaar nog gedrukt worden denk ik. Wilt gij het eens lezen dan doe ik het u zenden. Een woord daarover.

Ik groet u heer hartelijk

Cyriel Verschaeve

Zeemeeuwvereniging⁵⁸ doet mij u vragen welke foto omtrent Paschen gemaakt door u bedoeld wordt. Bepaal dat eens nauwkeurig (waar gemaakt, gedrukt, verschenen, van wie ontvangen enz;) en dan zal men uw wens vervullen. Nu moet gij mij nog eens schrijven doch moogt het kort doen."⁵⁹

[INVENTARISNUMMER 10.6]

De volgende brief schreef Verschaeve nadat hij op bezoek was geweest in Turnhout. De uitnodiging was nog het werk van priorin zuster Norberta van het H. Sacrament (Delphina Vermynen), die het klooster leidde tot 3 december 1939. Zij werd als priorin opgevolgd door zuster Jozefina van het Sacrament (Paula Robeyns). Die wissel van de wacht maakte geen verschil verzekerde zuster Gabriël. Ook zij zal Verschaeve met "*even hartelijken eerbied*" ontvangen als de vorige priorin zou gedaan hebben. Voor de praktische organisatie van het bezoek werd Martha Vande Walle ingeschakeld. Gedreven door haar praktische geest stelde zij voor dat Verschaeve eerst naar Mechelen zou reizen voor deelname aan de cultuurdagen. Daarna was doorreizen naar Turnhout geen onoverkomelijke op-

56. Verschaeve verwijst hier naar de door jezuiteten geleide pastorale actie voor de devotie tot het Heilig Hart. Die actie kende toen een hoogtepunt en werd vooral gevoerd door de Heilig Hartbonden.

57. Verschaeve verwijst met het woord "*engrenage*" naar het beeld van tandwielen die een beweging aandrijven.

58. Zeemeeuwvereniging: Verschaeve bedoelt hier de uitgeverij van Martha Vande Walle met de naam Zeemeeuw. Zij had het alleenrecht op de uitgave en commercialisatie van de teksten van Verschaeve en trad op als zijn literaire agent.

59. Het zou kunnen gaan om de foto die verscheen als inleiding in deel IX van het *Verzameld Werk* (eerste uitgave). Dit deel verscheen kort na 5 augustus 1939 en deze brief zou daar kunnen aan refereren. Per slot van rekening verschenen er twee opstellen in die teruggrepen naar Gabriëlla's jonge jaren in de meisjesbeweging; namelijk *Lentedroom*, de rede van Oostakker op 16 april 1913 en *Lentebloei* (Oostakker, 11 augustus 1919). Het *Verzameld Werk* was in de priorij beschikbaar.

gave meer. Zuster Gabriël vond dat een uitstekend idee. Zij regelde verder alle praktische besommingen met Martha Vande Walle.⁶⁰

“Alveringhem, 1 mei 40

Goede zuster Gabriël...

Toch eenige woorden antwoord, alhoewel ik 't waarlijk druk heb vandaag. Dank van harte voor wenschen en gebeden en vooral voor de warmte van uw brief.⁶¹

Mijn dag is niet heel volgens uw droom afgelopen: een mystieke morgen! Een luidruchtige voormiddag! En een feestgeschenk dat waarlijk hemelsch is: mijn eigen werk! 't Feestgeschenk in den hemel zal toch niet anders zijn: Jezus die ons ons eigen leven aanbiedt en 't vereenigt in 't zijne!...

Gij zijt niet heel Vlaamsch meer, 't middagmaal, een overvloedig H. Graf middagmaal, zijt gij vergeten. Ofwel zijt gij zoo Vlaamsch dat gij dit als vanzelfsprekend onvermeld laat... Laten wij 't zoo opnemen... Maar de hoofdschotel: 't boek' is niet aangekomen.⁶² Het is af, maar de Staat van beleg in Holland vereischte een uitvoervergunning voor een stempelband!! En daar! De stempelband kwam niet en ook mijn boek niet.

Wat gij daarrond windt is wel schoon maar ik moet het onbeantwoord laten omdat ik Walschaps bejegening met Christus niet ken, en ook weinig lust er naar voel zoals naar alles wat hij schrijft. Hij is knap, maar grijpt mij nooit vast, zijn verhalen aanzie ik als een stroompje dat helder en snel vliet, maar 't richt zich nooit tegen mij en sleept mij nooit mee... Enfin! ... hij is zeker niet een man die zich tegen Christus vermag op te richten, de werkelijke Antichristen zijn van veel reusachtiger formaat.⁶³

En Ste. Catharina: ik heb haar Dialogo⁶⁴; zelfs is het uit mijn exemplaar

60. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 39, nr. 333: Brief van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, 24 januari 1940.

61. Verschaeve werd op 30 april 1939, 65 jaar oud en kreeg veel gelukwensen; ook van zuster Gabriël. Van haar brief is enkel de laatste helft bewaard in *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 39, nr. 333: Brief van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, (geen datum, geschreven einde april 1940).

62. Het gaat om zijn *Jezus*-boek. De stempelband was van de firma Teulings uit 's Hertogenbosch.

63. Gerard Walschap, (1898-1989), Vlaams literator en pacifist die Verschaeves romantische visie afwees en op literair vlak nieuwe wegen insloeg. Hij keerde zich tegen de katholieke kerk met zijn pamflet *Vaarwel dan*. Dat zorgde voor verbijstering bij de gelovigen en leidde tot een scherpe polemiek. Verschaeve wilde daarbij niet betrokken worden, zoals ook blijkt uit deze brief.

64. De Heilige Catharina van Siena uit de veertiende eeuw was een mystica en daardoor wekten haar geschriften belangstelling bij Verschaeve en zuster Gabriël, die daartoe waarschijnlijk nog eens extra aangespoord werd, omdat zij Catharina als een van haar voornamen droeg. Bovendien viel haar feestdag – 30 april – op de verjaardag van Verschaeve.

dat pater Axters vertaald heeft⁶⁵ maar zelf heb ik er niets over geschreven... Zij kan mijn patrones nu worden, daar ze weken lang met een beetje salade leefde, en dat mij: vleesch, eieren, vet, wijn, koffie enz. verboden wordt. Ik was ziek als ik naar 't Graf kwam en meende dat het steeds voor mijn griep was die me plaagde. Nu heeft men hartverzwakking en zeer hoge bloeddruk vastgesteld...

Als gij voor een bedreigden wilt bidden, doe het dan maar. Maar a.u.b. bel dit niet uit... Een kloosterbel klinkt niet alleen binnen de muren!

Eindelijk: de voordracht in Brussel!⁶⁶ Die zend ik u met dezelfde post toe. Lees ze een paar dagen en zend ze dan vliegensvlug naar M.D. Pater Valeer Van den Bussche aalmoezenier Ite bataljon, 3de Liniereregiment, B.P.S.7 te velde.⁶⁷

Gefrankeerd a.u.b. want enkel brieven gaan door met een enkel M.D.

Die diapositieven mogen wat mij aangaat gemaakt worden. Ik heb geen hoogepriester, weet enkel dat hij er als een plechtige stier uitzag met zijn kromme hoorns! Ook 't andere niet, doch dat is genoeg te vinden in Vigouroux⁶⁸ b.v;

Ik hoop toch op een rijtoer in de Kempen... als gij moogt meegaan... Gij moet naar eene van uw leerlingen die iets speciaals in de Kempen te bestudeeren heeft onder uw leiding meevoeren!⁶⁹ 'Il est avec le ciel des accommandements!' zei Molière.⁷⁰

Ik groet u zeer dankbaar en hartelijk

Cyriel Verschaeve" [INVENTARISNUMMER 10.7]

65. Stefaan Axters (1901-1977), dominicaan, historicus van de vroomheid in de Nederlanden en een van de priesters die Verschaeve hielp bij de verbetering van het manuscript van *Het leven van Jesus*. Wat de hier aangehaalde vertaling van Axters betreft: het gaat om een uitgave in twee delen: *Catharina van Siena's boek van de goddelijke leer*, Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven, 1935.

66. De titel luidde *Vrome moeders en de Vlaamse opvoeding van haar kinderen*, in Brussel op 10 april 1940 voor het verbond van de Zennekerlinnen, de Vlaamse meisjesbond in het Brusselse.

67. Pater R. Valeer Vanden Bussche, (1908-1968) dominicaan, profileerde zich als een zeer overtuigd Verschaevewonderaar en publiceerde enkele jaren later *Cyriel Verschaeve. Zijn levenshouding en zijn kunstenaarschap*, Brugge, 1942, op basis van een studie aan de Leuvense universiteit onder leiding van prof. Sobry. Hij was tot juli 1939 werkzaam in het begijnhof in Tienen. Nadien werd hij opgeroepen om zich bij het gemobiliseerde leger te voegen.

68. Verschaeve bedoelt hier de Franse Bijbelwetenschapper Fulcran-Grégoire Vigouroux (1837-1915). Rond de eeuwwisseling schreef hij tal van werken over de Bijbelse geschiedenis die onder meer in de priesteropleiding werden gebruikt. Hij behoorde eerder tot de apologistische school en niet tot de Bijbelkritische school. De grote tegenstander van Vigouroux was Alfred Loisy. Vigouroux was lid geweest van de Vaticaanse Bijbelcommissie, net zoals Verschaeves vriend en raadgever pater Jacobus Vosté, die benoemd werd in de loop van 1939.

69. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve [...]*, p. 71, nr. 1488: Brief van zuster Gabriël aan Martha Vande Walle, 5 april 1940. Tijdens het net voorbijge bezoek was een nieuw bezoek afgesproken, waarbij de Kempen zou bezocht worden. Ook de zuster keek er naar uit. Zij hoopte na de rijtoer ook op "een paar stille avonduren" in het klooster zelf en een misviering met Verschaeve als voorganger de volgende ochtend.

70. Molière, pseudoniem van Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673), Frans toneelschrijver die zich specialiseerde in satirische stukken.

BESLUIT

Na lezing van deze brieven is het duidelijk geworden dat Cyriel Verschaeve aan zuster Gabriël-Marie, alias Gabriëlla Van Caeneghem niet alleen een zielsverwante, maar ook een aangename en door hem zeer gewaardeerde partner had om brieven mee te wisselen. Het ging zelfs verder dan dat. Ook al had hij op zijn leeftijd stilaan een hekel aan reizen, naar het Heilig Graf in Turnhout wilde hij wel. Het was hem zelfs zichtbaar een aangenaam vooruitzicht. Volgens zuster Hereswitha sprak Verschaeve in de priorij van Turnhout in 1938.⁷¹ Klopt dit jaartal wel? Het is nu duidelijk dat Verschaeve in de paastijd van 1940 – in het prille begin van april – naar Turnhout reisde. Maar de correspondenten maakten meteen plannen voor een volgend bezoek, waarbij een ritje door de Kempen voorzien was. Vermoedelijk is hier niets meer van terechtgekomen, aangezien de Duitse invasie even later België in de oorlog betrok.

Behalve over mystiek werd in deze brieven vooral van gedachten gewisseld over het literaire werk van Verschaeve. Het grote werk waarvoor zuster Gabriël hem echter wilde inspannen – het schrijven van een drama rond het Heilig Graf – daaraan kon hij niet voldoen, omdat hij vrijwel volledig in beslag werd genomen door zijn nog lopende literaire projecten. En dan kwam de oorlog en een jarenlange bezetting. De laatste teruggevonden brief van de zuster aan de priester in het verre Alveringem, dateert van 30 april 1943.⁷² Was dat het einde van de contacten?

We weten niet hoe pijnlijk het verdere verloop van de bezettingstijd, de militaire nederlaag van de Duitsers en de collaborateurs, de vlucht van Verschaeve na de bevrijding in september 1944, en zijn latere terdoodveroordeling bij verstek, zuster Gabriël hebben getroffen. In ieder geval laten deze brieven toe een nauwkeuriger beeld te schetsen van Verschaeves geestesleven en zijn literaire opvattingen op het einde van de jaren dertig.

Luc Vandeweyer (1956) is doctor in de geschiedenis en archivaris bij het Algemeen Rijksarchief. Hij publiceerde over tal van aspecten van de Vlaamse beweging in de Eerste Wereldoorlog, het interbellum en de Tweede Wereldoorlog.

71. Z.M. Hereswitha, *De Heilig-Grappriorij* [...], p. 100.

72. *Inventaris van het Fonds Cyriel Verschaeve* [...], p. 39, nr. 333: Brief van zuster Gabriël aan C. Verschaeve, Pasen 1943, (30 april valt als datum in de loop van de brief).

ABSTRACT

Vandeweyer (Luc), Cyriel Verschaeve aan zuster Gabriël. Zeven brieven, op het nipper-tje gered van de vernietiging..., in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. LXV, 2006, nr. 4, pp. 301-325

Luc Vandeweyer, Cyriel Verschaeve to sister Gabriël. Seven letters, saved from destruction at the eleventh hour...

Luc Vandeweyer's publication of the correspondence of Cyriel Verschaeve, curate of Alveringem and Flemish-nationalist leader, with the outspoken pro-Flemish sister Gabriël van Caeneghem, co-founder of the Catholic Flemish girls' movement and the movement of women students, provides us with an understanding of the emotional life of Verschaeve and his literary and mystical beliefs. The letters also illustrate the atmosphere of the mystico-religious worldview indulged in by a (quantitatively and qualitatively) large part of the Flemish movement during the Interwar period. It also demonstrates the solidarity of both correspondents with the religio-socialist inspired writings of the Dutch poet and communist Henriette Roland Holst-Van der Schalck. Finally the contribution also describes the history of these archival records, as a striking example of how archivists and/or historiographers sometimes are obliged to organise an actual round up in order to save important historical documents from destruction.